

TANKA Endre

az MTA doktora, egyetemi tanár
Károli Gáspár Református Egyetem

Endre TANKA

L.L. D. doctor of the Hungarian Academy of
Sciences, professor, University of Gáspár
Károli

Miért nincs esélye az általános birtokrendezésnek Magyarországon?

Why has the general land consolidation no chance in Hungary?

A politikai döntéshozó a birtokrendezés teljes körű – történeti-jelenbeli, hazai és nemzetközi – tapasztalataival rendelkezik, míg a szűkebb szakma ennek stratégiai kihívásaival is szembesült. (Dorgai, 2004.) Mi az oka, hogy - tárgyilagos megítélés szerint – földviszonyainkban belátható időn belül mégsem nyílik esély az általános birtokrendezésre ?

The political decision maker has awareness of the over-all – historical and present, national and international – experiences, regarding the regrouping agricultural lands , while the home professionals cope with the strategically challenges of this issue (Dorgai, 2004.). What's the reason that, considering this problem without bias, within a reasonable time limit there is hardly any chance for the general land consolidation in our country ?

I. A birtokrendezés soktényezős meghatározottsága a **birtokpolitikából** ered, amelynek egyik alapintézménye. Emiatt cél- és eszközrendszerét, funkcióit, technikai- és társadalmi gazdasági hatókörét a **birtokpolitika minősége alakítja**. A történelem kétféle birtokpolitikát ismer: a közérdeket érvényesítő **értékalapút** és a közérdeket elvető **haszonelvűt**. Az utóbbi egyoldalúan célracionális, ma ezt a tőkehasznosulást kiszolgáló, neoliberais birtokpolitika képviseli. (Tanka, 2004: 22-40.) A kétfajta politika a környezetgazdálkodásban is rendszeralkotó. (Oláh, 2006. IV. k. 78-79.)

I. It derives from land policy, - for which the regrouping of agricultural lands is one of the basic institutions - that the land consolidation is determined by plenty of factors. For this very reason the whole system of land consolidation, namely such decisive factors of it like the aims and instruments, functions, technical-, social-, economical effects etc. are created by the quality of land policy . History knows two kinds of land policy: the worth-based, which enforces public interest, and the utilitarian, which refuses public interest. The last one is one-sidedly built on purpose rationalism (see Weber, Max) and nowadays it is represented by the neoliberal land policy to be served the interests of capital utilization. (Tanka, 2004: 22-40). These two kinds of land policies are also system-creator features in environmental economy. (Oláh, 2006. vol. IV. 78-79.)

Földviszonyainkat 1988-tól a nemzetközi agrártőke új elsajátítási életterét építő, a hayeki földpiactanon alapuló, **neoliberais birtokpolitika uralja**. Rendeltetése a polgári értékmintájú földreform kizárása, a családi gazdasági modell elvetése lett, ami helyett az üzemszervezetben az államszocialista nagyüzemet a **tőketulajdon nagybirtokává** formálta. **Intézményrendszerének** néhány döntő eleme a következő:

Since 1988 our land relations have been ruled by the neoliberal land policy, which builds the international agrarian capital's new living space, and is based upon Hayek's theory on land capital system. Its main function is excluding the civil value patterned land reform, refusing the model of family farms and instead of that, it formed the state socialistic large-scale farms to capital ownership's latifundium.

- A Földtörvény (FTV) által intézményesített **korlátlan üzemméret**, csak a földhasználó tőkeerejétől függő, **tetszőleges üzemszám**; a földtulajdoni és földhasználati jogcímek halmozásával, ill. a földbérlet térmértékének eltörlésével (ld. felesbérlet, részesművelés) a **birtokmaximum feladása**;
- A földforgalomban a **közhatalom** hatósági és egyéb eszköztáranak **kiiktatása**, az államigazgatási ellenőrzés és szankciók felszámolása;

Its system of institutions has some decisive elements, as follows:

The unrestricted farm size, which was institutionalized by Land Act, is just, on the land-user's financial power depending, the optional number of farm holdings; with accumulating the landed property's and leasehold's legal titles and with

- A **külföldi földtulajdonszerzés és földbérlet korlátainak** nyílt vagy közvetett (gyakran informális jogtechnikákkal történt: ld. zsebszerződések) **eltörlése**. E folyamatban számos intézmény meghatározó lett:
 - ⌘ Az FTV nem vette át a **Társulási Szerződés** külföldiek magyarországi földhasználatát a közösségi jog szerint korlátozó intézményét (44. 8.cikk), ami 1992-től önmagában is útját állta volna a jogellenes és spekulatív külföldi földszerzésnek. Ezzel szemben az FTV 23. § - a nemzeti elbánás nem indokolt kiterjesztésével – jogalapot adott **bármely befektető által külföldről irányítható** (magyarországi letelepedéshez nem kötött) **nagybirtok létesítésére** ;
 - ⌘ Az FTV 7. § /2/ - a Csatlakozási Szerződéssel és a közösségi joggal ellentétben – a **külföldi magánszemély vállalkozói célú magyarországi földtulajdonszerzéséhez** nem kívánja meg a **letelepedést**, hanem beéri ennek szándékával, sőt, ennek megghiúsulásakor a semmis szerződést kötő külföldit sem sújtja földtulajdona elvesztésével. Emellett az FTV 3. § o/ pontja **utat nyitott a külföldi jogi személy földtulajdonszerzésének** is azzal, hogy – a kivételes jogcímet kiterjesztve – külföldieknél az **egyéni céget** is önálló vállalkozónak minősíti. Ezzel az EU által adott 7 év derogáció (a külföldi földtulajdonszerzés átmeneti kizárhatósága) fikció lett: maga az időtartam is csak jelképes (2008-tól az EU a mentességet meg is szüntetheti), miközben uniós tagságunktól fogva a külföldi jogi személy szerzőképes lett, eltérően a hazai szövetkezettől és gazdasági társaságtól. (Ez önmagában is a közösségi jogot sértő diszkrimináció.) Az intézmény sikeres: ma már – a formális szerzési akadály ellenére – **a külterület 1/3-a jogi személyek tulajdona**.
 - ⌘ Döntően a külföldi tőkeerő kiváltsága – az ingatlan alhaszonbérlet ősi tilalmát áttörve – az **integrációs alhaszonbérlet**, amely (főleg a részaránytulajdonú földeken) elvonja a földtulajdonos rendelkezési jogát a beruházó javára és a kisparcellák szétszórtsága ellenére egységes, **nagyátlás nagyüzemi művelést** biztosít. (FTV 12/A. §) Szintén a külföldi beruházó kedvezménye – az ültetvénytelepítés vagy halastó-létesítés címén, újabban állattartó telep vagy halastó üzemeltetése alapján – a bármely más földhasználót megelőző **előhaszonbérleti jog**, amely egyben az elsőbbségi földvétel biztosítéka. (FTV 21. § /1/ a.)
 - ⌘ Az FTV – a Csatlakozási Szerződés és a közösségi jog ellenére – uniós tagságunktól fogva sem érvényesíti a **piaci szereplők hátrányos megkülönböztetésének tilalmát a földbérleti piacon**: ahelyett, hogy bármely földhaszonbérletnek azonos mértékű bérletet szavatolna, nemcsak fenntartja a szövetkezet és a GT nagyüzemi kiváltságait (300 ha helyett 2500 ha bérletét), hanem annak kiterjesztésére újabb jogcímet is ad. (Az NFA által 50 évre adható

abolishing the size limits regarding the leasehold (see the part tenancy and partial cultivation) as well with abandonment of the maximum of acreage.

In land mobilization the eliminating of the executive power's official and other instruments, winding up the administrative control and sanctions.

Abolishing directly or indirectly (it was fulfilled often with informal legal technics, e.g. in case of "pocket contracts") the limits of foreign acquisition of the landed property. In this process have become many institutions important:

The Land Act didn't incorporated the institution of the Treaty on Association (article 44. /8/), which limits the EU and foreign citizen's and firms' leasehold, according to EC law. From 1992 it could have prevented in itself the foreigner's speculative and illegal acquisition of land. Conversely, the paragraph 23 of the Hungarian Land Act has established a legal ground for any kind of foreign investors to maintain and manage an unrestricted sized large-scale farm from abroad, without settling in Hungary.

Paragraph 7 of Land Act doesn't require, inconsistent with the Treaty of Accession and community law, the settling of foreigners for entrepreneurial purpose, in order to be require land ownership in Hungary. Instead of it the law is satisfied with the declared intention by the entitled person, regarding the settlement. Moreover, in case of failure of intention, the law doesn't afflict the invalid contracting foreigner with losing his landownership. In addition, the paragraph 3 has opened a roundabout way also for foreign legal entities to acquire landownership by establishing a one-man company as an independent undertaking. That is why the 7 years derogation (the temporarily excluding of the foreigner's acquisition of landownership) from the EU became a fiction: length of time in itself is just symbolic (from 2008 the exemption could be terminated by EC), while since our membership in EU the foreign legal person has become entitled to acquire landownership, contrary to the Hungarian co-operatives and companies. (This legal fact, in itself must be considered a hard discrimination against the EC law.) The institution is operated successfully: these days – in spite of the obstacle on land property acquisition – one third of the agricultural land fund is owned by legal persons.

The under-lease for integration, breaking through the traditional ban on under-lease of landed property, became the privilege of the foreigner's financial power, which curtails the landowner's right of disposal (mostly relating to parcels owned by proportional share owners) to the benefit of the investor and, in spite of the dispersal of small-plot, insures unified large-scale farming. Also the foreigner investor's advantage has – by right of plantation or setting-up a fish-pond, recently on the ground of

bérlet sem számít be e korlátozásba.)

- Az FTV nagybirtokrendszer megalapozó intézményrendszerén belül a „központi vezérlőmű” szerepét tölti be az **elővásárlás és az előhaszonbérlet jogrendje**, amely a helyben lakó gazdák (természetes személyek, hazai vállalkozók) kizárásával szavatolja a Föld bármely országában élő, **kül- és belföldi nagyüzemi cégtulajdonosok földtulajdonhoz és földbérlethez juttatását**. (FTV 10. és 21.§)

A rendezési technika itt a „virtuális jog” cinikus alkalmazása: a törvény szerint az a „**helyben lakó**” a vételi vagy bérleti elsőbbség jogosultja, aki esetleg soha még a lábát sem tette magyar földre, de – üzletrész vagy részvény formájában – **cégtulajdonosa** annak a **földhaszonbérlet jogi személy szervezetnek**, amely a föld fekvése szerinti településen (avagy annak közigazgatási határától mért 15 km-en belül) székhellyel bír. (FTV 3. § m/5.) Emiatt bárki más csak ahhoz a földhöz juthat, amelyre a nagybirtok tulajdonosa nem tart igényt.

- A nemzetek feletti agrártőke szolgáltatásban főszerep jut a neoliberais birtokpolitika Földtörvényen túlmutató – de azzal összefonódó – **egyéb intézményeinek** is.

⌘ Így a **Nemzeti Földalap /NFA/** nem közérdekű földkiszolgáltatást folytat, hanem feladata a **nagybirtokrendszer földkiszolgáltatásának állami eszközökkel gyarapítása**. E rendeltetését szavatolja, hogy az NFA bármely földjuttatása (eladás, bérletbe adás) csak az FTV kötelező elővételi és előhaszonbérleti joggyakorlásával érvényes, vagyis a földet e szerv is **köteles a nagyüzemi cégtulajdonosnak felajánlani**. A forrást ehhez főleg a „**földért életjáradékot**” program nyújtja, amely egyszerre **erkölcsstelen és jogellenes**: a földjükhöz természetben hozzájutni és azt a piacon eladni nem tudó, továbbá öregségük és elszegényedésük miatt kiszolgáltatott kistulajdonosok **szorult helyzetét használja ki** földtulajdonuk töredék áron megszerzésére, miközben az életjáradék alacsony összegével és öröklésének kizárásával az eladó halálára spekulál. A **közösségi jog** ilyen intézményt nem tűr, hanem a földhasználó korengedményes nyugdíjazásával biztosítja a földjét átadó tulajdonos részére a tényleges piaci ár egyösszegű megfizetését.

⌘ A birtokpolitika az egyik legsúlyosabb alkotmányos sérelmet a **részaránytulajdonú földek állami „elsikkasztásával”** valósítja meg. A magántulajdon alkotmányos védelmét szavatoló jogállam ezt – a 3,6 millió ha – földalapot 1989 után köteles volt természetben az igazolt tulajdonosainak birtokba adni, amire azonban – az 1993. évi II. tv. 16-szor módosítása ellenére – mind máig csekély arányban került sor. Az államigazgatási mulasztás valós oka a politikai döntéshozó elkötelezettsége a mellett, hogy – „befagyasztásával” és leleményes technikákkal a

animal keeping plant or upkeep fish-pond – pre-emptive lease right priority over any other leaseholder, which is also the guarantee of the prior acquisition of land.

The Land Act hasn't enforced – in spite of the Treaty of Accession and EC law – since our membership of the EU the prohibition of marketing person's negative discrimination in farming lease's market: instead of guaranteeing for any lease-holder the same cubic measure for leasehold, not only preserves co-operative's and company's large-scale farming advantages (instead of 300 hectare assuring 2500 hectare), but with the extension of this farm size even gives another legal title for them. (By the National Land Fund given 50 years leasehold doesn't count in this restriction.)

In the institutional system of Land Act, which establishes landlordism, the legal order of pre-emption and pre-emptive lease fills the part of “central controls”, which ensures getting landed property and tenure of a land for in any country living abroad, foreign and national, big farming proprietors of the firms, while depriving local farmers of the possibility for acquiring landownership and leasehold.

The techniques of ordering is here the cynical using of “virtual law”: according to the law the so called local person is authorized to the prior right of emption and tenure of land, who perhaps has never been in Hungary, but with share or stock he is proprietor of such a leaseholder legal entity (company), which has its seat in the settlement in conformity with the farm's position (or in 15 kilometres from the settlement's administrative boundary). This way any other claimants can get only those lands, to which the latifundium's proprietor doesn't have a claim at all.

In the service of the supranational agrarian capital has leading part also the neoliberal land policy's other institutions having some significance beyond the Land Act but is entwined with it.

So the National Land Fund (NLF) has not carrying a public stock of land's economy, but its task is to increase the stock of land's system of big estates by state means. This function is guaranteed thereby, that any land transaction (selling, leasing) of the NLF has legal effect only by exercising pre-emption and pre-emptive lease rights binding based on the Land Act. It means that also this agency is liable to offer the land to the large estate's proprietors of the firm. The resource is provided mostly to them by the „life-annuity for the land”-program, which in the mean time is amoral and illegal: it improves, for acquire the landed property at symbolic price, misusing the sorry plight of the small farmers, who can't get to their land in kind and can't to sell it in the market, moreover who are exposed at their old age and pauperism, while it cogitate for the death of disposer by the law amount and the exclusion succession.

tőkeerős beruházók használatába, ill. tulajdonába adásával – ez a meghatározó földalap is (az 5,8 millió ha összterületnek több, mint a fele) a **nagybirtokrendszert erősítse**. Nem fogadható el a tulajdonosi igény teljesítéseként, hogy ma már „csak” 1,5 millió ha részaránytulajdonú föld sorsa bizonytalan, mert az **osztatlan tulajdonközösség** éppúgy elvonja a tulajdonosi rendelkezést, mint az önálló ingatlan alakítás elmaradása. Az alkotmányserítést tetézi a még meglévő földeknek tulajdonosaik közt a „maradék-elv” szerinti kiosztása, továbbá az, hogy aki természetben már nem juthat földtulajdonához, az csak 80 eFt/ha kártalanításra jogosult. Mivel a tulajdon elvonása itt kényszerűen, az államigazgatás működészavarából állt elő, **jogilag ez kisajátítás**, amiért teljes, azonnali, értékarányos – tehát **a valós földpiaci árral azonos – kártalanítás járna**.

☒ Az értékalapú birtokpolitika elvetésében oroszlátrész jut a Csatlakozási Szerződés, ill. a KAP-reformjai alapján kialakított **közösségi és nemzeti agrártámogatási rendszernek**, amely merőben ellentétes a KAP alkotmányos céljaival. Az utóbbiak közt ui. döntő, hogy a KAP „**a mezőgazdasági népességnek megfelelő életszínvonalat biztosítson**, elsősorban a mezőgazdaságban élők egy főre jutó jövedelmének növelésével.” (RSZ 33. cikk 1/b.) Az életminőség szavatolását eleve feladja egyrészt – az EU 15 jogosultjaihoz képest **súlyosan hátrányos – támogatási arány**, amely az 1. pilléres (alanyi jogon járó) juttatásnak csak ¼-ét adja a magyar gazdának. Ez 10 éven belül garantálja mai termelőink 91 százalékának a versenyből kiesését, a mezőgazdaság elhagyására kényszerítését. Másrészt az **életképes üzem** fogalmát – mint a beruházási-fejlesztési támogatáshoz való jog első küszöbét – a kormány (nemzeti hatáskörben) 2 EME egységben határozta meg. Ez – gazdaságszámra vetítve – csak az üzemek 9 százalékának adhat támogatást, míg azok **91 százalékát az árutermelésből kizárja, így „halálra ítéli”**. (...10-15 év távlatában, földhasználat alapján 70-80 ezer gazdaság /egyéni és társas/ válhat stabilan életképesé.” Dorgai, 2004: 87.)

II. A birtokpolitika ilyen – rendszerének itt csak néhány elemével jellemezhető – tartalma határozza meg a **birtokrendezés létfeltételeit**. Az országban ma – célvezérelt intézményrendszerrel – az 1989-es arányához képest 15 százalékára zsugorított agrárnépesség megsemmisítése, falurombolás, vidék- és környezetpusztítás folyik. (Ld. a közigazgatás, közlekedés, egészségügy, oktatás, szociális ellátás stb. értékeinek szétzúzását.) A **birtokrendezés „általános”** jellege viszont nemcsak technikai kategória (a település teljes vagy elkülöníthető részére való kiterjedés), hanem **minőségjelző** is: gazdasági-társadalmi hatásaival a közjót, az életminőséget kell szolgálnia. A **hazai birtokrendezés esélyei ma**

The EC law won't have such an agency, but guarantees the prompt payment of the real market price for the owner who transferred his land property by his early retirement for third person.

The land policy realises one of the most serious breach of the Constitution by state „misappropriate” of lands owned by share proportional owners. The state under the rule of law guarantees the constitutional remedy of private ownership was obliged to transfer possession for the justified owners this -3,6 million hectare- land fund in kind after 1989, but this happened in the small measure possible in spite of the 16 times repeated modification of the 1993:II. so far. The real reason of the public administration' default was besides the commitment of the political legislative the aim, that also this determining land fund (being more than the half of the 5,8 million hectare gross land) fortify the system of large estates by the way of giving possession transferring property „freezing” and ingenious techniques for investors of solid capital. It is not acceptable as settling the claim of ownership, that nowadays is doubtful „only” the portion of 1,5million hectare land , because the undivided common possession curtails the property disposal in like manner, as the converting of private property. The breach of the constitutional is added to by the sharing out the extant lands between owners according to „rest-principle”, moreover that the person, who can't come by the landed property in kind, is entitled only to 80 000 HUF/hectare indemnity. Because the deprivation of property arises here forced, by dysfunction of public administration, it means expropriation by rights, that' why total, immediate, based value proportional –also equal to the real market price – recompense were due.

In rejecting of the value based land policy has got brunt the Treaty of Accession and the community and national agricultural subvention based on the reforms of the Common Agricultural Policy (CAP), which is wholly opposite to the constitutional aims of the CAP. Between the latter, is also decisive, that the CAP intends to „provide appropriate living standard for the agricultural population, in the first place by increasing for living person's from agriculture per capital income.” (Treaty of Rome 33. paragraph 1/b.) The living standard's guarantees is given up in advance in one respect - by the seriously disadvantage subvention rate compared to the 15 EU entitled -, that gives only the quarter part of the allowance guarantees the elimination from the competition and being forced to on the title of first pillar of CAP. This hard discrimination guarantees that 91 per cent of present land cultivators, mainly small and medium farmholders are forced to leave agriculture, utmost within 10 years. On the other hand, the concept of viable farms–like the lower threshold of the right to

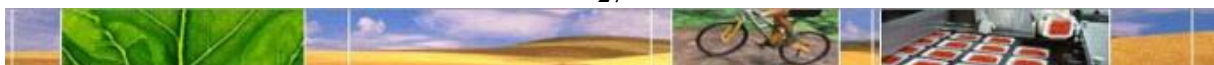
fényévnvi távolra esnek az EU – KAP részévé tett – közérdekű birtokrendezési alapelveitől. Ezek középpontjában ui. nem a technika (a táblaméret-növeléssel elérhető hatékonyság-javítás) áll, hanem a mezőgazdaság fejlesztésével a *foglalkoztatás* bővítése, a *fiatal gazdák* főhivatású gazdálkodásának megalapozása, a *vidék népesség-megtartása*, a *környezet- és természetvédelem*, sőt – a kulturális értékek megőrzése közt – a *kisebbségi autonómia és az etnikai nyelv fennmaradásának* biztosítása. (EU-dok. 2004-5.) Az európai szolidaritás és az ökoszociális agrármodell érdek-érvényesítéséhez képest birtokpolitikánk még a legkézenfekvőbb önvédelmi eszköztárral sem él a fenntarthatóságot felszámoló globális tőkeuralom fékezésére: pl. a *mezőgazdasági üzemszabályozás* igényét elvileg ugyan elismeri, de a létrejött nagybirtokrendszert nem kívánja korlátozni, csak a jövőben tiltaná az üzemméretnek a törvényi maximumot meghaladó növelését. (Kapronczai, 2006: 42.)

A kitörési pont világos: *a birtokpolitikában gyökeres fordulatra van szükség az értékalapú birtokpolitika meghódításához és közösségi jogi intézményrendszerének hazai átvételéhez.* E nélkül az általános birtokrendezés semmilyen közérdeket nem képviselhet, így társadalmi közmegegyezésre és támogatásra sem tarthat igényt. Ha ui. a birtokrendezés eleve lemondani kényszerül a vidéki Magyarország életminőségéről, a közel egy millió paraszti gazdaság és a mezőgazdaságban érdekelt kétmillió népesség elemi szükségleteiről, úgy a társadalom csak ellenérdekelt lehet a nagybirtok profitnövelését szolgáló „birtok-összevonásban”. Ez utóbbi már nem közügy, nem a hazai mezőgazdaság és a vidék megújulása, hanem csak a globális agrártőke magyarországi uralmát szolgálja.

investing-developing subvention –is quantified in 2 European Size Units by the cabinet (in national competence). It can give subvention only for –in view of farmer’s number – 9 per cent of the farms, while the 91 per cent of them is precluded from the production for the market and from the competition, so these are „condemned to death”. („...in 10-15 years distance, estimating by the land use, for 70-80 000 farms /private and collective/ it’s possible, to become steady viable.” Dorgai, 2004: 87.)

II. The land policy’s content, which can describe only by some element of the system, determines the vital conditions of the land consolidation. Nowadays in the country –by the institutional system directed by political purposes- there is going on the annihilation of the agricultural population, which is shrivelled to 15 per cent compared to the rate of 1989, there is distraction of villages, devastation of the rural area and environment. (See shattering of the values of the administration, traffic, health, education and social provision etc.). The „general” character of the land consolidation is not only technical category (namely the extension of it to the whole settlement or to its separable part), but it is a quality mark too: it must be in service of common goods and life qualities with its effects. Today the chances of the redistribution of landed property inland is a light year away from the regrouping principles of EU, to be served public interests, which have become essential part of the CAP. Not the techniques (the efficiency-mending, which is available with increasing of the board size) but the enlargement of the employment by developing of agriculture, the establishment of young farmer’s main professional farming, the reserving of the rural population, the environmental protection and nature conservation, and so –between of the reserving of the cultural values – the minority autonomy and the ensuring of ethnic language’s survival are in the focus of them. (EU-doc. 2004-5) Our land policy, considering to the European solidarity and ecosocial agricultural model, can’t use the obvious means either for self-defence to stop the global capitalist regime eliminating the sustainability. For example, the need for agricultural farm regulation recently was recognised, but the land policy doesn’t want to limit the extent of large estate system, only in the future would be prohibited the legal maximum exceeded increase of the permitted land size. (Kapronczai, 2006:42)

The break point is clear: in land policy needs for fundamental change to overcome the value based land policy and to adoption legal institutional system of the EC law. Without this the general land consolidation won’t represent the public interest, so can’t vindicate to social general agreement and support. Consequently, if the land consolidation is compelled from the very beginning to give up the quality of life

in the Hungarian rural area, the element needs of the nearly 1 million rustic estate and 2 million population concerned in agriculture, than the society can have only opposite interest in the issue of „land fusion” serving the profit increasing of big estates. This latter process can't be a public affair, nor the renewal of the national agriculture and rural countryside, but reserves only the global agrarian capitalist regime in Hungary.

Hivatkozott irodalom:

- Dorgai L. (szerk.) et alt.: A magyarországi birtokstruktúra, a birtokrendezési stratégia megalapozása. AKI, Bp. Agrárgazdasági Tanulmányok 2004/6. sz.
- Tanka E. : Magyar birtokpolitika az Európai Egyesült Államokban. Alterra K. Bp. 2004.
- Oláh J.: Környezetgazdálkodás. IV. Erőforrásgazdálkodás. Szarvas, 2006.
- Kapronczai I. (szerk.) et alt. : Az agrárszereplők alkalmazkodóképességének jellemzői. (Termelői válaszok időszerű kérdésekre.) AKI, Bp. 2006.
- EU-dok. : Regrouping agricultural land and forests in Central and Eastern Europe. (Doc. 10105, 10 March 2004, Parliamentary Assembly)
- EU-dok. : The costs of Common Agricultural Policy (Report Com. on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs, by Mr. Paul Flynn, UK, Parliamentary Assembly Doc. 10649, 12 July 2005)
- Az anyagon belül hivatkozás: 1449 (2005) Resolution of Parl. Assembly on "The environment and the Millenium Development Goals"
- Rövidítés: RSZ = Római Szerződés az EGK alapításáról, 1957.
- Bp. 2006. augusztus 12.

List of sources:

- Dorgai L. (szerk.) et alt. : A magyarországi birtokstruktúra, a birtokrendezési stratégia megalapozása. AKI, Bp. Agrárgazdasági Tanulmányok 2004/6. sz.
- Tanka E. : Magyar birtokpolitika az Európai Egyesült Államokban. Alterra K. Bp. 2004.
- Oláh J. : Környezetgazdálkodás. IV. Erőforrásgazdálkodás. Szarvas, 2006.
- Kapronczai I. (szerk.) et alt. : Az agrárszereplők alkalmazkodóképességének jellemzői. (Termelői válaszok időszerű kérdésekre.) AKI, Bp. 2006.
- EU-dok. : Regrouping agricultural land and forests in Central and Eastern Europe. (Doc. 10105, 10 March 2004, Parliamentary Assembly)
- EU-dok. : The costs of Common Agricultural Policy (Report Com. on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs, by Mr. Paul Flynn, UK, Parliamentary Assembly Doc. 10649, 12 July 2005)
- Az anyagon belül hivatkozás: 1449 (2005) Resolution of Parl. Assembly on "The environment and the Millenium Development Goals"

(translated by dr. Bajor Rita and dr. Böhm Judit)

